

Sygn. akt II CKN 632/98

W Y R O K
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 grudnia 1999 r.

Sąd Najwyższy Izba Cywilna

W składzie następującym:

Przewodniczący: SSN – T. Domińczyk

Sędziowie SN – F. Barczewska (spraw.)

SN – K. Zawada

Protokolant: E. Chojnacka

po rozpoznaniu w dniu 16 grudnia 1999 r.
na rozprawie sprawy z powództwa Wandy D.
przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej „J.” w T.
o przyjęcie w poczet członków
na skutek kasacji pozwanego
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 6 lutego 1998 r.,

oddala kasację.

U Z A S A D N I E N I E

Sąd Wojewódzki w T. wyrokiem z dnia 30 października 1997 r. oddalił powództwo Wandy D. o przyjęcie w poczet członków pozwanej Spółdzielni. Sąd ten ustalił, że ojciec powódki Michał B. był członkiem pozwanej Spółdzielni i w czasie trwania związku małżeńskiego z Anną B. uzyskał przydział przedmiotowego mieszkania na warunkach własnościowego prawa do lokalu. Ojciec powódki zmarł w dniu 26 maja 1994 r. Na skutek wniosku powódki z dnia 11 kwietnia 1995 r. Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 24 października 1995 r. stwierdził, że spadek po Michale B. z mocy testamentu nabyła córka Wanda D. w 900/958 częściach i syn Aleksander B. w 58/958 częściach. W dniu 1 lutego 1996 r. powódka złożyła pisemną deklarację przystąpienia do pozwanej Spółdzielni i w tym samym dniu otrzymała na piśmie wstępną zgodę na przyjęcie jej w poczet członków. Matka powódki Anna B. zmarła w dniu 18 września 1996 r. Spadek po niej na podstawie testamentu nabyła w całości powódka, co stwierdził Sąd postanowieniem z dnia 12 grudnia 1996 r. Na skutek wniosku powódki złożonego w dniu 17 stycznia 1997 r. Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 18 lutego 1997 r. dokonał działu spadku po Michale i Annie B. i prawo do przedmiotowego lokalu przyznał powódce. Zarząd pozwanej Spółdzielni w dniu 14 lutego 1997 r. podjął uchwałę stwierdzającą, że prawo do przedmiotowego lokalu wygasło z mocy art. 228 § 3 Prawa spółdzielczego z uwagi na niedopełnienie w terminie czynności zachowawczych i następnie powołując się na tę przesłankę odmówił przyjęcia powódki w poczet członków. Sąd mając na uwadze treść z art. 228 Prawa spółdzielczego uznał stanowisko pozwanej za uzasadnione.

Na skutek apelacji powódki Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 6 lutego 1998 r. zmienił zaskarżone orzeczenie i powództwo uwzględnił. Sąd ten podniósł, że powódka przed upływem roku od dnia otwarcia spadku po ojcu zawiadomiła pozwaną o wszczęciu po nim postępowania spadkowego, a następnie przedstawiła prawomocne postanowienie stwierdzające nabycie spadku.

Powódka dokonała więc w terminie czynności o jakich mowa w art. 228 § 1 zdanie pierwsze prawa spółdzielczego. Nadto Sąd stwierdził, że wprowadzie postępowanie o dział spadku zostało wszczęte w dniu 17 stycznia 1997 r. (o czym pozwana została poinformowana pismem ze stycznia 1997 r.), a więc po upływie trzech miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, ale nie te czynności są miarodajne dla oceny zachowania przez powódkę terminu ze zdania drugiego art. 228 § 1 prawa spółdzielczego, a czynności podjęte 1 lutego 1996 r. W tym dniu powódka złożyła deklarację członkowską przystąpienia do pozwanej spółdzielni i wniossek o dokonanie wyceny przedmiotowego lokalu i wyrażenie wstępnej zgody na przyjęcie jej w poczet członków, informując że przeprowadzi umowny dział spadku w formie aktu notarialnego. Ujawniony wówczas zamiar sporządzenia aktu notarialnego wskazuje, że istniało wówczas między spadkobiercami porozumienie co do tego, że przedmiotowe mieszkanie ma przypaść powódce, co było zresztą zgodne z wolą testatora. Złożenie zatem deklaracji członkowskiej i uzyskanie wstępnej zgody na przyjęcie w poczet członków było wystarczającym przejawem dokonania przez powódkę czynności zachowawczych, o jakich mowa w zdaniu drugim art. 228 § 1 prawa spółdzielczego, szczególnie, że przepis ten nie nakłada na spadkobiercę obowiązku przedstawienia pisemnego dowodu umownego działu spadku.

Powódka ostatecznie była zmuszona wystąpić na drogę sądową o zniesienie współwłasności i dział, gdyż w dniu 1 września 1996 r. zmarła

matka i zaszła konieczność kompleksowego uregulowania spraw spadkowych po obojgu rodzicach.

Mając to na uwadze Sąd uznał, że pozwana bezpodstawnie odmówiła powódce przyjęcia jej w poczet członków, skoro odpowiada ona wymogom statutu i dopełniła czynności z art. 228 § 1 prawa spółdzielczego. Odmowa jest więc sprzeczna z treścią art. 224 prawa spółdzielczego.

Pozwana w kasacji powołując się na naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 224 i 228 prawa spółdzielczego oraz art. 1037 kc wnosila o zmianę wyroku i oddalenie powództwa ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepisy ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 1995 r. Nr 54, poz. 288 ze zm.) nie normują bezpośrednio zasad wg których własnościowe prawo do lokalu, będące ograniczonym prawem rzeczowym (art. 244 § 1 kc i art. 223 § 1 prawa spółdzielczego) przechodzi na spadkobierców. Przepis art. 223 § 1 prawa spółdzielczego stanowi tylko, że własnościowe prawo do lokalu jest prawem zbywalnym, przechodzi na spadkobierców i podlega egzekucji. W tej sytuacji należy przyjąć, że skoro spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu jest prawem majątkowym, to wchodzi ono - z uwagi na brak przepisu szczególnego odmiennie regulującego to zagadnienie - w skład spadku i przechodzi z mocy prawa z chwilą otwarcia spadku tj. z chwilą śmierci członka spółdzielni, na spadkobierców powołanych do dziedziczenia z ustawy albo z testamentu (art. 922 § 1 i 926 § 1 kc), pomimo że prawo to związane jest z członkostwem w spółdzielni mieszkaniowej. W piśmiennictwie i judykaturze podkreślono, że przepis art. 228 prawa spółdzielczego nie dotyczy przechodzenia, a zachowania przez spadkobierców nabytego już prawa. Powołany przepis nakłada na spadkobiercę członka spółdzielni, któremu przysługiwało własnościowe prawo do lokalu, obowiązek dokonania we

wskazanych terminach szeregu czynności zachowawczych. W razie niedopełnienia w terminie tych czynności lub odmowy przyjęcia spadkobiercy w poczet członków prawa do lokalu wygasło (art. 228 § 3 prawa spółdzielczego).

Trybunał Konstytucyjny po rozpoznaniu wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich wyrokiem z dnia 25 lutego 1999 r. K 23/98 orzekł, że art. 228 § 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 1995 r. Nr 54, poz. 228 ze zm.) jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 3 w związku z art. 21 ust. 1 i 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175). W uzasadnieniu wyroku Trybunał Konstytucyjny podkreślił między innymi, że tworzenie nowego ładu w Polsce, także w zakresie dotyczącym prawa własności i innych praw majątkowych, oraz związane z tym porządkowanie stosunków prawnych prowadzić musi w konsekwencji do umocnienia ograniczonych praw rzeczowych, które ze względu na zaszłości historyczne pojmowane były jako „ułamne prawa własnościowe”. Oznacza to, że treść ograniczonego prawa rzeczowego - takiego jak spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu - powinna być interpretowana w taki sposób, aby jego ochrona zbliżała się do ochrony przewidzianej dla prawa własności. Nadto Trybunał podkreślił, że zaskarżony przepis stanowi ingerencję w prawa konstytucyjnie zagwarantowane. Ograniczenie takich praw może nastąpić jedynie w przypadkach wyliczonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Katalog wymienionych tam przesłanek ma charakter zamknięty i nie może być interpretowany rozszerzająco. Wprawdzie ograniczenie w zakresie zachowania dziedziczonego prawa do lokalu spółdzielczego ustanowione zostały w drodze ustawy, ale przesłanką działania ustawodawcy nie była troska o żaden z istotnych elementów dobra wspólnego wyszczególnionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji, a jedynie wzgląd na ułatwienie działania spółdzielniom w zakresie realizacji zasady jednopodmiotowości spółdzielczego prawa do lokalu. Cel ten

nie może ograniczać ani tym bardziej niweczyć, podstawowych praw jednostki, a takim jest prawo dziedziczenia spółdzielczego prawa do lokalu. Podstawowym celem spółdzielni mieszkaniowej w świetle art. 204 prawa spółdzielczego jest zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych jej członków i ich rodzin. Temu celowi powinny być podporządkowane wszystkie cele cząstkowe, w tym i unormowania przewidziane w art. 228 prawa spółdzielczego. Nie usprawiedliwia zastosowania tak drastycznych ograniczeń zasada jednopodmiotowości zwłaszcza, że zasada ta nie posiada konstytucyjnego umocowania. Zasada jednopodmiotowości w sposób konstytucyjnie nieuprawniony, narusza prawo do dziedziczenia, nakłada bowiem obowiązek przymusowego działu spadku w odniesieniu do spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu. Spadkobiercy po przedstawieniu stwierdzenia praw do spadku, mogą uważać, że dopełnili wymaganych formalności tym bardziej, że zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego przedstawienie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku jest dla osób trzecich wystarczającym dokumentem uzasadniającym prawo do spadku. Ochrona administracji spółdzielczej nie może się odbywać kosztem wartości, które są celem podstawowym prawa spółdzielczego.

Sejm nie skorzystał z uprawnienia przewidzianego w art. 239 ust. 1 Konstytucji i nie odrzucił wyroku, wobec czego orzeczenie to stało się ostateczne. Tym samym przestał obowiązywać art. 228 § 3 prawa spółdzielczego, przewidujący skutek wygaśnięcia prawa do lokalu w razie niedopełnienia w terminie czynności przewidzianych w poprzednich paragrafach tego przepisu. Rzutować to musi również na stosowanie pozostałych paragrafów art. 228, jak i art. 224 prawa spółdzielczego.

Stosowanie przepisu sprzecznego w Konstytucję nie może być uznane za prawidłowe także przed jego formalną utratą mocy. Sąd Najwyższy podkreślił, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego stwierdzającego niezgodność

konkretnego przepisu z Konstytucją ma charakter deklaratoryjny. Oznacza to, że niezgodność ta istniała od daty uchwalenia ustawy (por. np. wyrok z dnia 10 listopada 1999 r. I CKN 204/98 jeszcze nie publ.). O działaniu ex tunc orzeczenia stwierdzającego sprzeczność przepisu z Konstytucją może świadczyć dopuszczalność żądania wznowienia postępowania (art. 401¹ § 1 kpc).

Z ustaleń Sądu II instancji wynika, że powódka wykazała, iż w terminie przewidzianym w art. 228 § 1 zdanie pierwsze prawa spółdzielczego podjęła czynności przewidziane w tym przepisie. W rezultacie wykazała, że z mocy dziedziczenia po ojcu nabyła spadek po nim w 900/958 częściach. Następnie w związku ze śmiercią matki powódka wykazała, że uzyskała stwierdzenie nabycia spadku po niej w całości, a także że w wyniku działu spadku po rodzicach została jej przyznane własnościowe spółdzielcze prawo do przedmiotowego lokalu. Powódka złożyła deklarację członkowską i uzyskała wstępną zgodę pozwanej na przyjęcie w poczet członków.

W tym stanie, uwzględniając iż przepis art. 228 § 3 prawa spółdzielczego został uznany za sprzeczny z Konstytucją, należy stwierdzić, iż ocena sądu II instancji, że brak jest podstaw w świetle treści art. 224 prawa spółdzielczego do odmowy przyjęcia powódki w poczet członków odpowiada prawu.

Wobec powyższego kasacja jako nie zawierająca usprawiedliwionej podstawy, podlegała oddaleniu na mocy art. 393¹² kpc.